

● PRED PRAZNIKOM KS MOSTE

SPOMIN NA PREDVOJNE MOSTE

Današnja krajevna skupnost Moste obsega le del občine Moste izpred 1. svetovne vojne, med njo in po njej. Po 1. svetovni vojni so prebivalci ob zgornjem delu Zaloške ceste in v Vodmatu v glavnem delavci, nekaj majhnih obrtnikov in branjevcev ter nekaj gostilničarjev. Živeli so v eno — ali dvostanovanjskih hišicah. Dolnji del Zaloške ceste je bil naseljen s kmečkim prebivalstvom. Na Predovičevem Selu, na Starem Selu okoli žrebčarne in podkovske šole ter ob železnici so v najemniških stanovanjih domala izključno stanovali odsluženi vojaki iz 1. svetovne vojne, ujetniki iz Sovjetske zveze in drugod, begunci, ki niso hoteli ostati pod Italijo, železničarji, delavci bivše Južne železnice, pa tudi mnogi brezdomci in brezposelni, ki jim je vojna uničila vse. Ker dotedanje tovarne v Zeleni jami, tj. Kemična, Klej in Kolinska, vseh teh delavcev niso mogle zaposliti, je poceni delovna sila privabila industrialce, da so začeli graditi in že leta 1922 je zrastle Saturnus, kmalu zatem pa še Hribarjeva Oljarna.

večino glasov. Toda proletariat Moste je od velikosrbske buržoazije in domačih politikantov že l. 1920 dobil udarec. Ob veliki stavki železničarjev jih je 24. aprila pred občinsko mejo na Zaloški cesti pričakala žandarmerija in padlo je 14 žrtev, med njimi tudi 9-letna Hočevarjeva deklica.

Zaradi brezobzirnega terorja nad delavci in zaradi brezposelnosti po vsej državi je za nekaj časa upadel revolucionarni polet iz prvih povojnih let. Premnogi komunisti so morali zapustiti Moste, emigrirati ali pa so bili zaprti in obsojeni, nekateri tudi izgnani.

A čeprav je reakcija skušala mladino odtrgati od boljševoških staršev in starejših bratov, v tem ni uspela. Salezijanci so na Kodeljevem sezidali moderno cerkev, kino dvorano in športna igrišča, ki so bila domala edina v vsej okolici. Tam se je mladina nekaj časa zbirala, a je kmalu zapustila salezijanski dom in se vključila v naprednejša gibanja. Tudi med NOV je bilo od tam malo belogardistev, čeprav se je

Trčka — sedaj je tam toplarna. Bil je teman večer, množica se je šepetaje pogovarjala, ko se je dvignil glas, pa še eden in mnogi. Sama gesla so bila — partijska gesla. Pozivala so k demonstracijam za Sovjetsko zvezo in proti režimu. Kolona z rdečo zastavo na čelu je krenila po Zaloški cesti na Staro selo, po Predovičevi ulici, skoz Vodmat v Zeleno jamo, mimo Kolinske na Šmartinsko cesto, pod železniško progo na Masarykovo cesto, pri železniški postaji pa smo hoteli na Miklošičevo cesto. Med potjo so se nam pridruževali novi demonstrantje. Vso pot smo vzklikali gesla za oktobrsko revolucijo in Lenina ter psolve na račun monarhije in buržoazije. Na Miklošičevi cesti nas je pričakal kordom policajev z orožjem v rokah. Čelo kolone se je sprijelo s policaji, ki so hoteli zajeti zastavo in zastavonošo. Demonstrantje tega niso dopustili. Mi, ki smo bili bolj zadaj, smo metali na policaje opeko in kamenje. Oboje smo pobirali na gradbišču Vzajemne zavarovalnice, ki so jo prav tedaj gradili. Po pozivu za

Sodeč po parolah, letakih in datumih je te demonstracije organizirala partija.

Spominjam se samo Rudija Rojca, ki pa verjetno ni bil samoiniciativni organizator (morda bo ta zapis zdrnil še kakega udeleženca).

Ta demonstracija je bila po nastopu na Zaloški cesti l. 1920 največja od velikih stavek in demonstracij v letih 1935 in 1936, ki jih je organizirala partija. Poznejše demonstracije proti Živkoviču, Korošču, priključitvi Avstrije k Nemčiji, ob čeških dogodkih, pa protidraginske demonstracije itd. so bile množičnejše, saj je pod vodstvom partije že nastopala Ljudska fronta.

Z razvojem industrije je prihajalo v Moste vedno več kvalificiranih delavcev s proletarsko tradicijo. Prihajali so komunisti Franc Leskošek, Tone Dolinšek in drugi, iz zaporov so prihajali tovariši, ki so bili obsojeni po zakonu o zaščiti države. Ponovno so po Mostah oživele partijske organizacije in ni bilo ne podjetja niti ulice, kjer ne bi bili prisotni komunisti. Toda takrat je bila občina Moste

● IZ ALBUMA NAŠIH SREČANJ Z EDVARDOM KARDELJEM

Pred štirimi leti na proslavi našega občinskega praznika v dvorani na Kodeljevem (Fotoarhiv Nsk)

Živela sta skromno

Ko sta se leta 1939 Edo in Pepca nameravala poročiti, sta morala to pred ljudmi prikrijevati. Na dan poroke sem jima pripravila kosilo. Seveda ena — dva, za to nista nič vedela, in bila sta prijetno presenečena. Pripravila sem jima pravno nedeljsko kosilo, sredi mize pa ju je pozdravljala šopek rož. Po kosilu smo posedeli na vrtu in dan se je hitro nagibal proti večeru. Pa je Pepca povzela: »Edo, kaj če bi zaigral na violino?« Sedeli smo pod lipo in Edo je zaigral. Igral je tako lepo, da smo ga vsi zavzeto poslušali. Naslednji dan so sosedje spraševali, kdo je na našem dvorišču tako lepo igral na violino. Sosedje Eda namreč niso poznali in zato tudi niso vedeli, od kod prejšnji dan tako lepa glasba.

Pri nas je živel kako leto dni. Nekako smo zanj uredili sobo, s Pepco pa sva kuhali na našem štedilniku. Večkrat se nama je pridružil tudi Edo. Dobro je znal kuhati.

Živela sta skromno.

Edo je večkrat pisal članke za različne časopise. Pisal je pod izmišljenimi imeni, saj sicer njegovih prispevkov ne bi objavili. Tako je tudi zaslužil kak dinar. Ko je nekoč dobil iz tujine nek honorar, je dejal, da ga bo za nekaj časa shranil, da bo bolje kotiral... S Pepco pa sta se menila, za kaj ga bosta porabila. Pepca je hotela Edu kupiti hlače, on pa njej obleko. Pa se je Edo nekega dne odločil, šel je v Ljubljano in prinesel Pepci obleko. Ni ji bilo prav in je rekla: »Saj sem vedela, kadar imajo otroci denar, imajo kramarji semenj.« Vesela pa je bila, da je bil tako pozoren: a tudi hudo ji je bilo, ker mu ni mogla kupiti novih hlač.

Tako je bilo, v revščini sta živela, skromno in preprosto. Roza Maček (Izjava za RTV Ljubljana, prirejena za Nsk)

Podjetni župan Oražem je zgradil poleg Kemične tovarne malo elektrarno, zidal pa je tudi enodružinske hišice, ki jih je prodajal na kredit predvsem železničarjem. Zgradil je okoli sto hišic in Ribniška ulica se imenuje zato, ker je bil župan po rodu iz Ribnice.

Prebivalstvo Moste je bilo revolucionarno in je pri prvih volitvah dobila komunistična partija

salezijanska duhovščina zelo trudila, da bi jih organizirala.

Sokolsko društvo je živorarilo, ker ni imelo ne sredstev ne prostorov, v katerih bi se članstvo sestajalo. Pod vplivom levega krila Sokola pa so se vključevali v napredna gibanja. Povezovali so se v kulturno-prosvetno društvo Svoboda, ki ga je ustanovila komunistična partija. Bilo je zelo aktivno in je med drugim organiziralo tudi nogometni klub Svoboda. Ta pa je delil usodo vseh društev Svoboda, ki jih je l. 1935 režim prepovedal.

Bil sem še zelo mlad, ko sem sodeloval pri demonstracijah ob 10. obletnici oktobrske revolucije 7. novembra 1928. Tedaj se je zbralo več sto delavcev za gostilno Pod lipco, last Toneta

umik smo se razdelili in hoteli vsak po svoji poti proti priti do glavne pošte, kjer naj bi se demonstracije nadaljevale. Do tega pa ni prišlo, ker nas je policija razgnala. Naslednji dan so aretirali štiri skojevce in jih obdolžili organiziranja demonstracij. To so bili: Rudi Rojca, delavec in pesnik, zaposlen v Saturnusu; takrat je bil v slovenskem vodstvu Skoja. Padel je l. 1945 v NOV.

Viktor Kamnikar, član Skoja, delavec. Ubila ga je bela garda na Turjaku 5. maja leta 1945.

Anton Lulik, član Skoja, dijak. Leta 1937 ga je v jeseniškem kamnolomu ubila skala, ki je padla na kamion, katerega je vozil.

Miha Erbežnik, član KP, edini, ki je preživel vojno ter pred leti umrl v Ljubljani.

že del Ljubljane in tudi akcije niso bile lokalne, pa naj je šlo za mezna gibanja, demonstracije ali manifestacije. Močno se je že čutila široka povezanost vsega prebivalstva in tudi Moščani so sodelovali v široki fronti Slovenije in Jugoslavije.

Tudi volitve dec. l. 1938 so bile v znamenju ostrega boja opozicije proti režimu. Ljudska fronta, ki jo je organizirala in vodila komunistična partija, je na volitvah nastopala samostojno in režim ni mogel prepričati kandidature komunističnega Franca Leskoška. Prepovedala mu je sicer zborovanje, vendar je kljub temu dobil na opozicijski listi največ glasov in to na javnih volitvah. To so bile zadnje volitve pred napadom tujih agresorjev na Jugoslavijo.

Potrđitev revolucionarne zavesti Moščanov med obema vojnama je bila množična udeležba v NOV.

VIKTOR STOPAR

● NIČ NAS NE SME PRESENETITI

Rdeči križ v skupni fronti

Ko sem prvič slišal za akcijo NIČ NAS NE SME PRESENETITI, sem se spomnil jedrnatih besed tovariša Tita, ki je že pred časom rekel nekako takole: »Živimo in delajmo, kot da vojne ne bo še tisoč let, pripravljajmo pa se nanjo, kot da bo izbruhnila že jutri!«

Podružbljanje ljudske obrambe v konceptu ljudskega odpora ni nova stvar. In vendar ga je treba nenehno poglobljati, vse delovne ljudi in občane je treba v družbeni samozasčitni vedno neposredneje organizirati. Ni namreč treba posebej poudarjati, kako zelo pomembno je hitro in učinkovito izvajanje samozasčitnih ukrepov ob nenadni agresiji ali nepričakovani naravni katastrofi.

Akcija, v katero smo vključeni prav vsi, bo svoj višek dosegla 29. in 30. septembra, ko bomo na osnovi naprej določenih predpostavk praktično pokazali, kako smo pripravljene, kako hitro smo in seveda koliko smo učinkoviti. Zato že sedaj na vseh ravneh izdelujemo in sprejemamo programe akcije, kajti od uspešnosti le-teh bo v veliki meri odvisna tudi praktična izvedba.

Ker bomo akcijo redno spremljali na straneh našega glasila in bomo seveda v prvem obdobju nekoliko več pozornosti posvečali prav pripravi, bomo to pot prelistali vsebinske usmeritve krajevnih organizacij RK, ki jih je sprejela občinska organizacija RK.

Po teh usmeritvah bo treba v vsaki KS usposobiti ekipo za nego bolnika in poškodovanca ter jo opremiti z najnujnejšimi sredstvi za delo.

Skupaj z organom za ljudsko obrambo in družbeno samozasčito bo treba napraviti pregled ekip prve pomoči in njihove opremljenosti. Treba bo usposobiti čimveč aktivistov za socialno delo in za higiensko-epidemiološke ekipe RK. Za izvedbo te naloge bo občinska organizacija RK organizirala po KS ustrezne tečaje.

V vseh KS bo treba opraviti pregled krvodajalcev, prizadevati pa si bo treba za nadaljnji razvoj krvodajalstva pod geslom: Vsak zdrav občan — krvodajalec! Tako bi krili vse potrebe za redno zdravljenje in ustvarili rezerv, potrebne ob morebitni večji naravni nesreči.

Sedmega junija bodo organizacije RK v vsej Sloveniji izvedle tradicionalno akcijo zbiranja oblačil, obutve, posteljnine in postelj za obnovu rezerv, potrebnih ob morebitni elementarni nesreči ali ob kakem drugem izjemnem stanju.

Občinske in republiške organizacije RK bodo med akcijo ustvarjale možnosti in nudile pomoč krajevnim organizacijam RK, da bodo lahko kar najuspešneje opravile predvidene naloge.

Vse te naloge pa bodo organizacijam RK omogočile tudi množično mobilizacijo usposobljenih enot in članov RK v silehni KS. Tako bodo dobro pripravljene za izvedbo nalog konec septembra, pa tudi, če bo prišlo do česa nepričakovanega.

Lani izvoljena predsednica družbenopolitičnega zbora občinske skupščine Erika Račič je bila konec marca letos imenovana za sekretarko skupščine. Namesto nje je bil konec aprila izvoljen za predsednika družbenopolitičnega zbora občinske skupščine član tega zbora ANTON KOROŠEČ.

ANTON KOROŠEČ: se je rodil 11. februarja l. 1925; višja izobrazba: upokojeni polkovnik JLA, sekretar OBO ZZB NOV Moste — Polje, član ZK od l. 1944, udeleženec NOV od 1941, stanuje v Putrljevi ul. št. 37, KS Kodeljevo.

● OB PRAZNIKU KRAJEVNE SKUPNOSTI MOSTE

15. MAJ

Čeprav je v dolgi zgodovini proletarskih Most nimalo dogodkov, ki bi zaslužili, da bi se jih krajanje s ponosom spominjali, so se vendar s preudarkom odločili za 15. maj 1941. Na predlog družbenopolitičnih organizacij so ta datum sprejeli kot praznik krajevnih skupnosti. Povezan je namreč z dvema dogodkoma, ki sta bistveno vplivala na razmah narodnoosvobodilnega gibanja v nekdanji občini Moste. To sta bila ustanovitev rajonskega komiteja KP v prvi polovici maja 1941 in ustanovitev rajonskega odbora OF v začetku junija. Ustanovnega sestanka rajonskega komiteja KP so se poleg članov okrožnega komiteja udeležili tudi Edvard Kardelj, Vida Tomšič in Lojze Rozman. Rajonski komite je povezal vse celice ter pripravljati komuniste na oboroženo vstajo. Partijska organizacija je pritegnila v svoje vrste mnogo

somišljenikov ter navezovala stike z vsemi naprednimi političnimi strujami, predvsem s Sokoli in krščanskimi socialisti. Komunisti so bili tedaj tudi stebri nastajajočih terenskih in uličnih odborov OF, ki jih je bilo že leta 1941 kar 44 in katerih delo je usmerjal in povezoval rajonski odbor OF.

Ustanovitev rajonskega komiteja KP in rajonskega odbora OF je bistveno prispevala k razmahu organizacij napredne mladine in SKOJ, sabotažnih skupin in prvih enot narodne zaščite; v sklopu terenskih odborov OF so nastajale tudi organizacije žena. Osvobodilna misel se je širila in zajemala vse širše plasti poštenih prebivalcev ter se naravnava v odkrit spopad z okupatorjem.

Občani krajevnih skupnosti Moste se bodo ob praznovanju spomnili številnih žrtev tega boja ter skupin s predvojnimi in medvojnimi revolucionarji in aktivisti obudili spomine na te velike čase, pa tudi na delo po vojni za obnovo, za gospodarsko rast in za samoupravno presnovo našega družbenopolitičnega življenja.

Praznik je lepa priložnost, da mladim rodovom odgrinjamo velike dogodke iz najbolj usodnih dni slovenskega naroda — tudi na tem majhnem koščku Ljubljane, ki je zajet v meje naše krajevnih skupnosti.

Predsednik skupščine Krajevne skupnosti Moste ALBIN MAHKOVEC